

บทที่ 4

บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นบทบาทในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย และด้านการเมือง การปกครอง ในบทนี้เป็นการสรุปเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย และด้านการเมืองการปกครองของครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพรว่ามีบทบาทอยู่ระดับใด
2. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับบทบาทในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู ในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย และด้านการเมืองการปกครอง ว่าแตกต่างกันตามภูมิภาคไหน ที่พักอาศัย ประสบการณ์ในการทำงาน จำนวนชั่วโมงที่สอน ประเภทของโรงเรียน ความห่างไกลของชุมชน และสายวิชาที่ครูจบการศึกษาหรือไม่
3. เพื่อทราบปัญหาและความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาชุมชน

สมมติฐานในการวิจัย

ผู้วิจัย ได้ตั้งสมมติฐานเพื่อทดสอบ ดังนี้

1. ครูที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอเดียวกันกับโรงเรียนที่ปฏิบัติราชการ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแตกต่างจากครูที่มีภูมิลำเนานอกเขตอำเภอที่ปฏิบัติราชการในด้าน

- 1.1 การศึกษา
- 1.2 เศรษฐกิจและอาชีพ
- 1.3 สังคมและวัฒนธรรม
- 1.4 สุขภาพอนามัย
- 1.5 การเมืองการปกครอง

2. ครูที่มีที่พักอาศัยอยู่ภายในเขตกลุ่มโรงเรียนที่ปฏิบัติราชการมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแตกต่างจากครูที่มีที่พักอาศัยอยู่นอกเขตกลุ่มโรงเรียนในแต่ละด้านตามข้อ 1.1-1.5

3. ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 10 ปี, 10-20 ปี และ 21 ปีขึ้นไป มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันในแต่ละด้าน ตามข้อ 1.1-1.5

4. ครูที่มีจำนวนชั่วโมงสอน 1-15 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแตกต่างจากครูที่มีจำนวนชั่วโมงสอน 16 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ขึ้นไปในแต่ละด้าน ตามข้อ 1.1-1.5

5. ครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนโครงการ กศ.พช. มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแตกต่างจากครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนนอกโครงการ กศ.พช. ในแต่ละด้านตามข้อ 1.1-1.5

6. ครูที่ทำการสอนอยู่ในโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนซึ่งห่างไกลจากที่ว่าการอำเภอต่ำกว่า 20 กิโลเมตร มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแตกต่างจากครูที่ทำการสอนอยู่ในโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนซึ่งห่างไกลจากที่ว่าการอำเภอ 20 กิโลเมตรขึ้นไป ในแต่ละด้าน ตามข้อ 1.1-1.5

7. ครูที่จบการศึกษาสายวิชาสามัญ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแตกต่างจากครูที่จบการศึกษาสายวิชาชีพในแต่ละด้าน ตามข้อ 1.1-1.5

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร ปีการศึกษา 2534 การเลือกกลุ่มตัวอย่างดำเนินการโดยหาขนาดกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 353 คน สุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ในระดับอำเภอ แล้วทำการสุ่มตัวอย่างในระดับโรงเรียนด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีจับฉลาก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน 1 ชุด ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารการประเมินคุณภาพโรงเรียนในโครงการ กศ.พช. แบบสอบถามดังกล่าวแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวนคำถาม 7 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามชนิดประมาณค่า 5 ระดับ ถามเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย และด้านการเมืองการปกครอง โดยมีความเชื่อมั่นใน

แต่ละด้านคือ .9131, .8642, .9226, .9441 และ .8836 ตามลำดับ มี
จำนวนคำถามรวมทุกด้าน 61 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามชนิดประมาณค่า 5 ระดับและแบบสอบถาม
ปลายเปิด ตามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไข้ปัญหา
จำนวนคำถาม 28 ข้อ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการตามลำดับคือ

1. เสนอคำร้องถึงคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี เพื่อขอหนังสือถึงผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร
  2. ขออนุญาตจากผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดชุมพรถึงหัวหน้า
การประถมศึกษาอำเภอทุกอำเภอเพื่อขอความร่วมมือ
  3. ขออนุญาตจากหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอถึงผู้บริหารโรงเรียน
ในแต่ละอำเภอ เพื่อขอความร่วมมือในการแจกแบบสอบถามให้ครูในโรงเรียนที่
เป็นกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งขอให้รวบรวมส่งสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ
  4. ผู้วิจัยประสานงานกับศึกษานิเทศก์อำเภอทุกอำเภอเพื่อขอความ
ช่วยเหลือในการเร่งรัดติดตามการส่งแบบสอบถามกลับคืน
  5. ผู้วิจัยไปรับแบบสอบถามกลับคืนจากทุกอำเภอด้วยตนเอง
- จากการดำเนินการดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืน
จำนวน 353 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100.00

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยทำการประมวลด้วยเครื่อง ไมโครคอมพิวเตอร์โปรแกรม SAS (Statistical Analysis System) ด้วยการตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของแบบสอบถามทุกชุด ลงรหัสในแบบฟอร์ม กรอกข้อมูลลง ไมโครคอมพิวเตอร์ ประมวลผลทางสถิติเพื่อหาค่าร้อยละจากข้อมูล เกี่ยวกับสถานภาพของครู หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) เพื่อใช้วิเคราะห์ระดับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูเป็นรายด้าน เป็นราย กิจกรรมในแต่ละด้าน และได้วิเคราะห์ระดับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูตาม สถานภาพ คือ ภูมิสำเนา ที่พักอาศัย ประสบการณ์ในการทำงาน จำนวนชั่วโมง ที่สอน ประเภทของโรงเรียน ความห่างไกลของชุมชนและสายวิชาที่จบการศึกษา ทดสอบค่าที (t-test) เพื่อเปรียบเทียบระดับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู ทั้ง 5 ด้าน จากสถานภาพด้านต่าง ๆ ของครูดังกล่าวแล้ว ยกเว้นสถานภาพด้าน ประสบการณ์ ซึ่งทดสอบระดับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโดยวิเคราะห์ความ แปรปรวน (ANOVA) หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) เพื่อใช้วิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการพัฒนาชุมชนของครู ซึ่งเป็น ปัญหาเกี่ยวกับประชาชน ครู สิ่งแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวก และปัญหา ด้านงบประมาณ พร้อมกับประมวลความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาเพิ่มเติมและความคิดเห็น ในการแก้ปัญหาจากแบบสอบถามปลายเปิด

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยได้สรุประดับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู ทดสอบ

สมมติฐานการวิจัย วิเคราะห์และประมวลความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไข ปรากฏผลคือ

1. ผลการศึกษาระดับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู สรุปได้ดังนี้

1.1 ผลการศึกษาระดับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูเป็นรายด้านพบว่า ครูมีบทบาทด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรมอยู่ในระดับพอใช้ ส่วนบทบาทในด้านสุขภาพอนามัยและด้านการเมืองการปกครองอยู่ในระดับปานกลาง

1.2 ผลการศึกษาระดับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูเป็นรายกิจกรรมในแต่ละด้าน ปรากฏผลดังนี้

กิจกรรมในบทบาทด้านการศึกษา พบว่า จากกิจกรรมทั้งหมด 16 กิจกรรม ครูมีบทบาทอยู่ในระดับพอใช้ 13 กิจกรรม และมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง 3 กิจกรรม คือ การมีส่วนร่วมจัดนิทรรศการทางวิชาการและเผยแพร่ผลงานต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดให้มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างครู นักเรียน และประชาชน และกิจกรรมการให้คำปรึกษาทางวิชาการแก่ประชาชนในท้องถิ่น

กิจกรรมในบทบาทด้านเศรษฐกิจและอาชีพ พบว่า บทบาทของครูใน 13 กิจกรรม ครูปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ 10 กิจกรรม และมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง 3 กิจกรรม คือ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้นักเรียนเกี่ยวกับการสหกรณ์ การให้ความรู้แก่นักเรียนและประชาชนเกี่ยวกับอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ใช้วัสดุท้องถิ่น และกิจกรรมการทำงานอดิเรกเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดี

กิจกรรมในบทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ในกิจกรรมทั้งหมด 13 กิจกรรม ครูมีบทบาทอยู่ในระดับพอใช้ 6 กิจกรรม และมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง 7 กิจกรรม คือ การร่วมจัดกิจกรรมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อสาธารณประโยชน์ การร่วมจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง

โรงเรียนและชุมชน การร่วมกิจกรรมในท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม การให้คำแนะนำแก่ผู้หลงผิดในอบายมุข การร่วมกับประชาชนจัดกิจกรรมส่งเสริมความกตัญญู การร่วมกับประชาชนประกอบกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา และการสนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์

กิจกรรมในบทบาทด้านสุขภาพอนามัย พบว่าใน 10 กิจกรรม ครูมีบทบาทอยู่ในระดับพอใช้ 5 กิจกรรม และมีบทบาทอยู่ระดับปานกลาง 5 กิจกรรมคือ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดของที่อยู่อาศัย และอนามัยส่วนบุคคล การฝึกการปฐมพยาบาลเบื้องต้นให้กับนักเรียนและประชาชน การร่วมมือกับผู้ปกครองจัดอาหารกลางวันให้นักเรียน การให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยแก่ชุมชน และการเผยแพร่ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการป้องกันและรักษาโรคต่าง ๆ ที่มักเกิดขึ้นในชุมชน

กิจกรรมในบทบาทด้านการเมืองการปกครอง พบว่าจาก 9 กิจกรรม ครูมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับพอใช้ 3 กิจกรรม ระดับปานกลาง 5 กิจกรรม และระดับดี 1 กิจกรรม คือ การร่วมจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน

1.3 ผลการศึกษาระดับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูเป็นรายด้าน จำแนกตามสถานภาพของครู ปรากฏดังนี้

ครูที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอที่ปฏิบัติราชการ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับเดียวกันทุกด้าน คืออยู่ในระดับพอใช้ในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ และมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลางในด้านสังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย และด้านการเมืองการปกครอง

ครูที่มีที่พักอาศัยอยู่ในเขตและนอกเขตกลุ่มโรงเรียน มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับพอใช้ในด้านการศึกษาและด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

และมีบทบาทระดับปานกลางในด้านสังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัยและการเมืองการปกครอง

ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 10 ปี มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับพอใช้ในด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และมีบทบาทระดับปานกลางในด้านการศึกษา สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย และการเมืองการปกครอง ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงาน 10-20 ปี มีบทบาทระดับพอใช้ในการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ ส่วนบทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย และการเมืองการปกครองอยู่ระดับปานกลาง ส่วนครูที่มีประสบการณ์ในการทำงาน 21 ปีขึ้นไป มีบทบาททุกด้านอยู่ระดับพอใช้ ยกเว้นด้านการเมืองการปกครองที่อยู่ในระดับปานกลาง

ครูที่มีจำนวนชั่วโมงสอน 1-15 ชั่วโมงต่อสัปดาห์และ 16 ชั่วโมงขึ้นไปต่อสัปดาห์ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับเดียวกันทุกด้าน คือ อยู่ในระดับพอใช้ในการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง

ครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนในโครงการ กศ.พช. และโรงเรียนนอกโครงการ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับพอใช้ในการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง

ครูที่สอนอยู่ในชุมชนที่ห่างไกลจากที่ว่าการอำเภอต่ำกว่า 20 กิโลเมตร และ 20 กิโลเมตรขึ้นไป มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับพอใช้ในการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน

ครูที่จบการศึกษาสายวิชาสามัญและสายวิชาอาชีพ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาและด้านเศรษฐกิจและอาชีพอยู่ในระดับพอใช้ ส่วนบทบาทด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลางทุกด้านเช่นเดียวกัน

2. ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ครูที่มีภูมิลำเนา ที่พักอาศัย ประสบการณ์ในการทำงาน จำนวนชั่วโมงที่สอน ประเภทของโรงเรียน และ ความห่างไกลของชุมชนแตกต่างกัน มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย และด้านการเมืองการปกครองไม่แตกต่างกัน สำหรับครูที่จบการศึกษาสายวิชาต่างกัน มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P = .0052$) เฉพาะในด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ

3. ผลการวิเคราะห์และประมวลความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับปัญหา และการแก้ปัญหา ปรากฏดังนี้

3.1 ปัญหาตามความคิดเห็นของครู สรุปได้ดังนี้

ปัญหาด้านประชาชน ครูมีความเห็นว่าระดับความรู้ของประชาชน แตกต่างกันมาก ประชาชนมีความยากจน คนวัยหนุ่มสาวไปทำงานนอกบ้าน และการไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนของประชาชนเป็นปัญหาระดับปานกลาง และครูมีความเห็นว่าประชาชนบางพื้นที่ขาดขวัญกำลังใจในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมและมีหนี้สิน ลุ่มหลงในอบายมุข ไม่ตระหนักในความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาท้องถิ่น ขาดความรับผิดชอบและเห็นแก่ตัว ผู้นำบางคนไม่สนใจกิจกรรมเพื่อการพัฒนาพื้นที่หรือพัฒนาคนในหมู่บ้าน และผู้ปกครองบางคนไม่สนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาอาชีพในโรงเรียน

ปัญหาด้านครู ครูมีความเห็นว่า ครูมีเวลาไม่เพียงพอที่จะให้บริการประชาชน ซึ่งเป็นปัญหาของครูระดับปานกลาง ครูส่วนหนึ่งมีปัญหาเรื่องหนี้สิน ครูขาดความรู้พิเศษที่จะสนับสนุนชาวบ้านในด้านอาชีพ ครูขาดการประสานงานกับผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ครูขาดความตระหนักในภาระที่ต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชนและขาดความเสียสละ บางโรงเรียนมีอัตรา กำลังครูไม่เพียงพอ ขาดการสนับสนุนบทบาทในการพัฒนาชุมชนจากผู้บังคับบัญชา

และ ไม่มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ครู ไม่ได้รับการนิเทศติดตามผลจากระดับอำเภอและจังหวัด และครูบางคนประพฤตินั้นไม่เหมาะสมชาวบ้านไม่ศรัทธา

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก ครูมีความเห็นว่าพื้นที่มีความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสม ขาดการประสานงานจากหน่วยราชการ ในการจัดกิจกรรมและเวลาในการทำงานพัฒนาชุมชน การสาธิตโครงการต่าง ๆ ไม่ต่อเนื่อง เหล่านี้เป็นปัญหาระดับปานกลาง นอกจากนี้ ครูเห็นว่า มีปัญหาในเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาของ โรงเรียนและตำบลไม่ประสานกัน ชุมชนขาดแหล่งน้ำและไฟฟ้า ปัญหาความเสื่อมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การคมนาคมบางพื้นที่ไม่สะดวก

ปัญหาด้านงบประมาณ ครูมีความเห็นว่า การขาดงบประมาณที่จะใช้สนับสนุนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน และการจัดสรรงบประมาณไม่เหมาะสมกับกิจกรรมและฤดูกาลเป็นปัญหาระดับมาก และครูเห็นว่า มีปัญหาเกี่ยวกับการขาดการวางแผนใช้งบประมาณร่วมกันระหว่างโรงเรียนและตำบล งบประมาณค่าวัสดุฝึกของนักเรียนได้รับช้ากว่าความต้องการ

3.2 ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาของครู สรุปได้ดังนี้

การแก้ปัญหาด้านประชาชน ครูเสนอว่า ควรจัดอบรมสัมมนาผู้นำท้องถิ่นและประชาชน ให้มีความรู้ความเข้าใจการพัฒนาท้องถิ่น ประชาสัมพันธ์ให้รับรู้สภาพปัญหา ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ดำเนินการเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน ให้ประชาชน ฝึกความรู้ด้านวิชาชีพให้ประชาชน ส่งเสริมอาชีพที่มีในชุมชน จัดการศึกษานอกโรงเรียน จัดหาตลาดและแหล่งเงินทุนให้เกษตรกร ฝึกอบรมประชาชนให้ได้รับการพัฒนาจิตใจ

การแก้ปัญหาด้านครู ครูเสนอแนะว่า ควรจัดอบรมครูให้มีความรู้เกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาชุมชน และการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาชุมชน จัดอบรมวิชาชีพแก่ครู พัฒนาโรงเรียนให้เป็นตัวอย่างแก่ชุมชน เพิ่มอัตราค่าจ้างครูใน

โรงเรียนที่ขาดแคลน ส่งเสริมการศึกษาต่อและการที่ค้นศึกษา สนับสนุนการทำ
งานของครู คปต. ปรับปรุงสวัสดิการและรายได้ของครู ควบคุมความประพฤติ
ของครู

การแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก ครู
เสนอว่า ควรจัดสาธารณูปโภคให้ชุมชนอย่างทั่วถึง จัดกิจกรรมเพื่อธรรมาภิบาล
สิ่งแวดล้อม ใช้มาตรการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง จัดสร้างโครงการ
เพื่อพัฒนาชุมชนในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง และปรับปรุงหลักสูตรกลุ่มการเรียนรู้และ
พื้นฐานอาชีพ (ก.พ.อ.) ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

การแก้ปัญหาด้านงบประมาณ ครูเสนอว่า ควรสำรวจความต้อง
การของประชาชนก่อนจัดสรรงบประมาณ หาแหล่งเงินทุนจากภาคเอกชนเพื่อ
พัฒนาอาชีพในชุมชน จัดงบประมาณให้โรงเรียนจัดทำโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน
ได้อย่างต่อเนื่อง และ โรงเรียนควรวางแผนการใช้งบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชน
ร่วมกับชุมชน

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับบทบาทใน
การพัฒนาชุมชนของครูในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม
สุขภาพอนามัยและด้านการเมืองการปกครอง และศึกษาสภาพปัญหา ข้อเสนอแนะ
ในการแก้ปัญหา ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจและได้นำมาอภิปราย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู

1.1 บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านการศึกษา พบว่าครูมี
บทบาทอยู่ในระดับพอใช้ (ตาราง 10) ซึ่ง ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สะอาด
พองอินทร์ (2527 : 142) และศิริมา กระจ่างทอง (2530 : 119) ที่พบว่า ครู

รับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง จากผลการวิจัยครั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชุมพรยังคงจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนไปตามปกติ และมีได้เน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ให้แก่ประชาชน แม้ว่าจะมีการดำเนินโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านเขตชนบทในบางโรงเรียนก็ตาม ข้อคิดเห็นนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เจริญ โภคผล (2508 : 131) ซึ่งได้สำรวจวิธีการดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงโรงเรียนประชาบาลให้เป็นโรงเรียนชุมชนของภาคการศึกษา 10 พบว่า การดำเนินงานของโรงเรียนส่วนมากเป็นแต่เพียงการสอนเด็กตามปกติเท่านั้นยังไม่ได้จัดสอนสำหรับผู้ใหญ่และคนรุ่นหนุ่มสาวตามหลักการและแนวดำเนินการของโรงเรียนชุมชน ส่วนการปรับปรุงพัฒนาชุมชนนั้น มีหลายอย่างที่โรงเรียนไม่ได้กระทำเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน ทั้งนี้มีปัญหอุปสรรคหลายประการ เช่น ขาดอุปกรณ์การสอน กำลังงบประมาณ ความร่วมมือในการดำเนินงาน อาคารเรียนปริมาณครู และครูที่วุฒิเหมาะสม ไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ทนง คุ่มไข่น้ำ (2519 : 45) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง กิจกรรมและปัญหาในการดำเนินงานโรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า โรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีกิจกรรมเน้นหนักไปในด้านการปรับปรุงโรงเรียน ปรับปรุงการเรียนการสอน และปฏิบัติด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่วนการให้บริการความรู้แก่ประชาชนและการปรับปรุงชุมชนอยู่ในระดับน้อยเช่นกัน

เมื่อพิจารณาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านการศึกษาเป็นรายกิจกรรม (ตาราง 11) พบว่ากิจกรรมที่ครูปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง คือ การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างครูนักเรียนและประชาชน การร่วมจัดนิทรรศการทางวิชาการและเผยแพร่ผลงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชน และการให้คำปรึกษาทางวิชาการแก่ประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหน่วยงานต่าง ๆ ของจังหวัดชุมพรนั้นจะมีการประกวดกิจกรรมหรือ

แสดงผลงานของประชาชนอยู่เสมอ โดยเฉพาะกิจกรรมเกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตร กลุ่มอาชีพของแม่บ้าน กลุ่มอาชีพเลี้ยงสัตว์ โอกาสที่จัดแสดงผลงาน เช่น งานวันเกษตรจังหวัด งานกาชาดจังหวัด งานพืชผลประจำอำเภอ งานประกวดผลไม้ เป็นต้น ในส่วนของโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดกิจกรรมทางวิชาการ ในโอกาสวันประถมศึกษาแห่งชาติ งานวันปิดภาคเรียน เป็นต้น ในโอกาสเหล่านี้ จะเกิดเป็นงานขึ้นมา ได้ก็ต่ออาศัยความร่วมมือของชุมชนและโรงเรียน เช่น การใช้สถานที่โรงเรียนจัดกิจกรรม การใช้บุคลากรทั้งชาวบ้านและครูวางแผนสรรหาผลผลิตไปร่วมงาน ตลอดจนการวางแผนการจัดงานและการประชาสัมพันธ์งานผ่านทางนักเรียน กิจกรรมเหล่านี้จึงน่าจะเป็นส่วนส่งเสริมบทบาทของครูให้มีโอกาสปฏิบัติได้มาก

ส่วนกิจกรรมที่ครูปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ คือ การมีส่วนร่วมในการวิจัย หรือนำผลงานวิจัยทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นมาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาชุมชน การให้คำแนะนำแก่ผู้นำท้องถิ่นในการจัดตั้งและบริการศูนย์วิชาการชุมชน และการร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ให้การศึกษานอกเวลาแก่ผู้ใหญ่และเยาวชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนระดับท้องถิ่นมีแพร่หลายน้อย หรือมีอยู่บ้างก็มักปรากฏอยู่ที่สถาบันการศึกษาและหน่วยงานระดับสูง ซึ่งห่างไกลเกินไปที่ครูจะมีโอกาสไปศึกษาค้นคว้าข้อมูลดังกล่าว ประกอบกับอาจเป็นเพราะว่า ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ขาดโอกาสที่จะแสวงหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการวิจัย การสำรวจ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ และการแปลความหมายของข้อมูล ครูจึงอาจปฏิบัติได้เพียงร่วมให้ข้อมูลแก่บุคคลหรือหน่วยงานที่ต้องการทำวิจัย และเมื่อทำการวิจัยแล้วผู้วิจัยก็มีได้เสนอผลให้ครูหรือบุคลากรในพื้นที่ทราบ ประเด็นนี้จึงน่าจะเป็นข้อคิดสำหรับผู้วิจัยที่สมควรตอบแทนพื้นที่ที่ทำการวิจัยด้วยการเสนอผลการวิจัยให้บุคลากรในพื้นที่ที่เก็บข้อมูลได้ทราบด้วย เพื่อยุ้ยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาในโอกาสต่อไป สำหรับการให้

คำแนะนำแก่ผู้นำท้องถิ่นในการจัดตั้งและบริการศูนย์วิชาการชุมชน และการร่วมมือกับหน่วยงานอื่นให้การศึกษานอกเวลาแก่ผู้ใหญ่และเยาวชน ซึ่งครูปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้นั้น อาจเป็นเพราะว่า ครูมองเห็นว่าน่าจะเป็นงานของหน่วยงานอื่น เช่น กรมการศึกษาออกโรงเรียน หรือกรมการพัฒนาชุมชนมากกว่า ครูอาจจะปฏิบัติเพียงให้ความร่วมมือให้ใช้สถานที่ในโรงเรียนเป็นที่สำหรับตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หรือครูเป็นเพียงผู้ที่ติดต่อรับหนังสือพิมพ์ให้ หรือให้ใช้ห้องเรียนของนักเรียนเป็นห้องเรียนสำหรับผู้ใหญ่และเยาวชนนอกเวลาราชการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูไม่มีเวลามากพอที่จะร่วมเป็นผู้ให้ความรู้แก่ชุมชนในฐานะผู้สอนโดยตรง หรือให้บริการในศูนย์วิชาการได้

ส่วนกิจกรรมการร่วมปรับปรุงหลักสูตรหรือจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นนั้น พบว่า ครูปฏิบัติได้เพียงระดับพอใช้ซึ่งสอดคล้องกับ อุตสาหกรรม พาสกุล (2532 : 89) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ในการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้น ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้ใช้หลักสูตรตามที่ส่วนกลางกำหนดไว้ ครูไม่มีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร และไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดจุดหมายและโครงสร้างของหลักสูตรด้วย อาจเป็นเพราะว่าครูผู้สอนเพียงแต่มีบทบาทเป็นผู้ใช้หลักสูตรให้เป็นไปตามกำหนดการสอน ในส่วนที่เป็นจุดหมายและโครงสร้างของหลักสูตร คณะผู้จัดทำหลักสูตรจากส่วนกลางที่ได้วางแนวทางการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจนแล้ว ประการสำคัญในการปรับหรือพัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ (2521 : 32 อ้างอิงมาจาก อุตสาหกรรม พาสกุล 2532 : 89) ได้วางหลักในการปรับหรือพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า ถ้าต้องการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระ เรื่องใดเพื่อให้เหมาะสม หรือเพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่นก็ให้ทางเขตการศึกษาหรือคณะกรรมการที่ได้รับมอบหมายให้จัดทำ บอกเหตุผลไป

ให้ทางกรมวิชาการทราบ ก็อาจกล่าวได้ว่าส่วนกลาง ไม่ให้อำนาจแก่ผู้ใช้หลักสูตรโดยตรง คือ การให้ครูผู้สอนมีส่วนที่จะปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ถ้าทำได้ก็ต้องเสนอผ่านกระบวนการอันยาวนาน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุใหญ่ที่ครูผู้สอนไม่อยากจะนำความคิดมาปรับปรุงหลักสูตรส่วนที่เป็นแก่นจริง ๆ และยังคงยึดเนื้อหาตามหลักสูตรเหมือนเดิมใช้ในการสอนต่อไป การปรับปรุงที่ครูปฏิบัติบ้างก็เพียงปรับปรุงกิจกรรมเพียงบางส่วนเท่านั้น

สำหรับกิจกรรมให้บริการแนะแนวการศึกษาและอาชีพแก่ประชาชนนั้น ครูปฏิบัติมากเฉพาะการแนะแนวด้านการศึกษา ส่วนด้านอาชีพครูอาจจะขาดประสบการณ์จริง และประชาชนเองก็อาจคิดว่าการหาความรู้ด้านวิชาอาชีพควรถือหาจากผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพมากกว่าจะปรึกษาครู ส่วนกิจกรรมการให้บริการประชาชนในการใช้ห้องสมุด ครูปฏิบัติได้ในระดับพอใช้เช่นกัน ซึ่งอาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่มีห้องสมุดที่มีความพร้อมจำนวนน้อยมาก ส่วนใหญ่จะมีเพียงมุมหนังสือ โรงเรียนที่พอจะบริการประชาชนได้ก็คือ โรงเรียนขนาดใหญ่หรือโรงเรียนที่ทำการกลุ่มซึ่งประชาชนมักจะใช้บริการประเภทหนังสือพิมพ์เป็นส่วนใหญ่ สำหรับกิจกรรมบริการประชาชนเกี่ยวกับการทำป้ายข่าวสาร จัดทำหอกระจายข่าวและทำเอกสารเผยแพร่ นั้น จะเห็นได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้งบประมาณจัดซื้อวัสดุและใช้เวลาในการทำ จึงเป็นภาระที่ค่อนข้างมากสำหรับครูประถมศึกษาที่จะจัดหางบประมาณมาจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ สิ่งที่ครูพอจะปฏิบัติได้ในการเผยแพร่ข่าวสารก็คือการแจ้งเป็นหนังสือราชการหรือเอกสารแผ่นพับ ไปยังผู้ปกครองนักเรียน บทบาทของครูในกิจกรรมนี้จึงมีเพียงระดับพอใช้ ส่วนการให้ความรู้พื้นฐานแก่ประชาชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมหรือประชุมสัมมนาของชุมชนการร่วมมือกับหน่วยงานอื่นให้การศึกษาในเวลาแก่ผู้ใหญ่และเยาวชน ซึ่งครูปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ อาจเนื่องมาจากว่าเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาในการปฏิบัติ แต่ครูประถมศึกษาต้องใช้เวลาเกือบทั้งวันปฏิบัติงาน

อยู่ในโรงเรียน ส่วนการเสนอแนะให้ประชาชนรู้จักวางแผนและประสานงานกับหน่วยงานในท้องถิ่นและระดับอำเภอ การให้คำแนะนำในการจัดตั้งและดำเนินงานที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้านนั้น ครูอาจมองเห็นว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานอื่นที่เข้าไปทำงานอยู่ในพื้นที่ เช่น เกษตรตำบล สาธารณสุขตำบล และหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียน จึงทำให้ครูมีบทบาทอยู่ในระดับพอใช้ ส่วนกิจกรรมการจัดหาหรือส่งเสริมแนะนำให้มีป้ายคำขวัญเกี่ยวกับการพัฒนา ครูอาจปฏิบัติโดยจัดเป็นครั้งคราวทั้งในโรงเรียนและชุมชน เนื่องจากจัดทำแล้วสามารถใช้ได้เป็นเวลานาน และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในท้องถิ่นนั้น การมีส่วนร่วมของครูน่าจะขึ้นอยู่กับสภาพของชุมชน คือหากชุมชนมีกิจกรรมบ่อย ๆ ครูก็อาจปฏิบัติได้บ่อยครั้งด้วย

1.2 บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านเศรษฐกิจและอาชีพ จากการวิจัยพบว่าครูมีบทบาทอยู่ในระดับพอใช้ (ตาราง 10) ซึ่งไม่สอดคล้องกับ โทม บูดอ (2533 : 129) ที่พบว่าครูโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น รับรู้บทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นน่าจะมีความกระตือรือร้นต่อการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับค่อนข้างดี จึงพยายามที่จะแสวงหาความรู้เพื่อประกอบอาชีพและอื่น ๆ จากผู้ที่คิดว่าน่าจะมีความรู้มากกว่าตนเอง และครูเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ชาวบ้านเห็นว่ามีความรู้และอยู่ใกล้ชิด การสอบถามปัญหาและความรู้ของชาวบ้านจึงน่าจะเป็นโอกาสให้ครูต้องพยายามสละเวลาและให้ข้อมูลแก่ชาวบ้านให้มากที่สุด สำหรับการวิจัยครั้งนี้ กระทำในพื้นที่จังหวัดชุมพร โดยมีได้กำหนดว่าเป็นเขตหมู่บ้านดีเด่นหรือไม่ บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูในด้านเศรษฐกิจและอาชีพจึงเป็นไปตามปกติ และเมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทในด้านอื่น ๆ พบว่า เป็นบทบาทที่ครูปฏิบัติได้ดีต่ำกว่าบทบาทด้านอื่น ๆ ผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับ สมบูรณ์ บุญฤทธิ์ (2532 : 96) ซึ่งพบว่า บทบาทในการพัฒนา

ชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนในด้านเศรษฐกิจและอาชีพน้อยที่สุด และสอดคล้องกับ สะอาด พองอินทร์ (2527 : 153) ซึ่งพบว่าในด้านเศรษฐกิจและอาชีพนั้น ครูรับรู้ว่ามี การปฏิบัติในระดับน้อยกว่าบทบาทด้านอื่น ๆ และสอดคล้องกับ โชติ บุญทน (2531 : 92-93) ซึ่งได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูที่มีต่อบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษา ในการจัดบริการการศึกษาในระบบโรงเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ผู้บริหารและครูปฏิบัติด้านเศรษฐกิจและอาชีพได้น้อยกว่าด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ชาญวิทย์ แสงมณี (2533 : 87) ที่พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด นครศรีธรรมราช มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพอยู่ในระดับน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ในทำนองเดียวกัน ผลการวิจัยได้สอดคล้องกับ สอนง คุณมาศ (2528 : 93-95) ที่พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ ปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมอาชีพน้อยที่สุด และในลักษณะเดียวกันนี้ ธวัช ทนโตภาส (2521 : 102) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของโรงเรียนชุมชนในประเทศไทยต่อการพัฒนาชุมชน เขตการศึกษา 12 พบว่า ในด้านการมีส่วนช่วยทำหน้าที่ส่งเสริมแนะนำให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพนั้น ครูและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนชุมชน ร้อยละ 54.95 ซึ่งเป็นกลุ่มที่มากที่สุด ไม่เคยทำหน้าที่ส่งเสริมแนะนำแก่ประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับวิชาชีพที่ประกอบอยู่ในชุมชนของตน

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ที่พบว่าบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูในด้านเศรษฐกิจและอาชีพอยู่ในระดับพอใช้ นั้น อาจเป็นเพราะว่าเป็นช่วงที่ครูให้ความสนใจต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจและอาชีพค่อนข้างน้อย อันเนื่องมาจากครูต้องใช้เวลากับการปรับปรุงเศรษฐกิจของตนเอง โดยเฉพาะครูในเขตอำเภอปะทิว อำเภอท่าแซะ และอำเภอเมืองชุมพร มีสภาพสูญเสียทรัพย์สินอันเนื่องมา

จากได้รับภัยพิบัติจากवादภัยไต้ฝุ่น "เกย์" เมื่อปี พ.ศ. 2532 ทำให้ครูขาดขวัญกำลังใจเป็นอย่างยิ่ง จึงต้องใช้เวลานอกเวลาราชการประกอบอาชีพรองเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของตนเอง มากกว่าให้ความสนใจกับเพื่อนบ้านหรือประชาชนในชุมชน นอกจากนี้ครูอาจมีความเห็นว่าด้านอาชีพของประชาชนนั้น มีเจ้าหน้าที่และหน่วยงานอื่น เช่น หน่วยงานทางการเกษตร หน่วยงานของกรมการพัฒนาชุมชน และหน่วยงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียนช่วยเหลือประชาชนอยู่แล้ว ดังผลการวิจัยของ บุญเลิศ นนทลือชา (2526 : 119) ซึ่งได้ศึกษาความมุ่งหวังของผู้นำท้องถิ่นเกี่ยวกับบทบาทของครูที่มีต่อชุมชนชนบท พบว่า ในด้านเศรษฐกิจนั้น ผู้นำท้องถิ่นมีความมุ่งหวังในบทบาทของครูอยู่ในระดับต่ำ เพราะเห็นว่าเป็นบทบาทที่ไม่เกี่ยวกับครูมากนัก ทั้งนี้เพราะมีเจ้าหน้าที่อื่นคอยให้คำแนะนำใกล้ชิดอยู่แล้ว เช่น เกษตรตำบลหรือพัฒนากร แต่ความมุ่งหวังของผู้นำอยู่ในระดับสูง แสดงถึงการยอมรับว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญของชุมชน ประกอบกับประชาชนของจังหวัดชุมพรนั้นมีอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลักมาช้านานแล้ว เกษตรกรหลายรายประสบความสำเร็จในระดับที่สามารถส่งผลผลิตทางการเกษตรบางชนิดไปขายต่างประเทศได้ จึงเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเกษตรกรทั่วไป ได้พอสมควร ส่วนครูนั้นส่วนใหญ่แล้วจะมีความรู้ในวิชาการมากกว่าประสบการณ์ในอาชีพการเกษตร สาเหตุเหล่านี้น่าจะเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้บทบาทด้านนี้ของครูลดลงไป

เมื่อพิจารณาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านเศรษฐกิจและอาชีพเป็นรายกิจกรรม (ตาราง 12) พบว่า ครูปฏิบัติระดับปานกลางในกิจกรรมการทำงานอดิเรกเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชน เช่น การทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสภาพเศรษฐกิจของครูไม่ดีนัก ทำให้ครูต้องพยายามทำงานอดิเรกที่ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย และบางคนก็อาจทำเป็นอาชีพรองที่มีรายได้พอสมควร ดังเช่นงานวิจัยของ จารุวรรณ วัฒนกุล (2526 : 95) ที่พบว่า ครูส่วน

ใหญ่จะใช้เวลาในการอ่านหนังสือพิมพ์ ทำกิจกรรมเพื่อหารายได้พิเศษช่วยครอบครัว เช่น เลี้ยงสัตว์ ค้าขายและทำสวน ตามสภาพความเป็นจริงแล้วครูโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชุมพรประมาณไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 จะมีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเอง จึงทำให้มีโอกาสเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ได้มาก แต่เนื่องจากภาระหน้าที่ประจำคือการปฏิบัติราชการในโรงเรียน อาชีพรองด้านการเกษตรของครูจึงยังไม่อยู่ในระดับที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชนได้ ส่วนกิจกรรมที่ปฏิบัติระดับปานกลางรองลงมาคือ กิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้รักเรียนเกี่ยวกับการสหกรณ์ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากว่า กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้โรงเรียนประถมศึกษาจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา และส่งเสริมให้มีการจัดตั้งร้านค้าเพื่อฝึกการสหกรณ์ให้นักเรียนในโรงเรียนด้วย ลักษณะการดำเนินงานเป็นความร่วมมือระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครอง นอกจากได้เรียนรู้แล้วสมาชิกยังได้ผลประโยชน์จากการซื้อสินค้าราคาถูกและได้รับปันผลกำไรเมื่อสิ้นปี จึงทำให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันเป็นที่น่าพอใจ ครูจึงมีบทบาทในกิจกรรมนี้พอสมควร

สำหรับกิจกรรมการให้ความรู้แก่นักเรียนและประชาชนเกี่ยวกับอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ใช้วัสดุท้องถิ่น ซึ่งครูมีบทบาทอยู่ระดับปานกลางนั้นอาจเป็นเพราะผลจากการพยายามปรับกิจกรรมจากหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ซึ่งครูพยายามใช้วัสดุท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์

ผลการวิจัยด้านเศรษฐกิจและอาชีพในกิจกรรมที่ครูปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ คือ การเป็นผู้นำประชาชนในการจัดกลุ่มสนใจวิชาอาชีพต่าง ๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าในเรื่องของกลุ่มสนใจนั้น ผู้ที่จัดงบประมาณในการดำเนินการจ้างผู้สอนประจำกลุ่มคือกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยมีครูอาสาสมัครซึ่งเป็นบุคลากรของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเช่นกันเป็นผู้ประสานงาน และครูอาสาสมัครดังกล่าวมักจะประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน ในท้องที่มากกว่าประสานงานกับครู

อาจจะผ่านทางครูก็โดยการฝากประชาสัมพันธ์ ไปถึงผู้ปกครองของนักเรียน หรือ ชักชวนครูเข้าร่วมเรียนวิชาอาชีพด้วย โดยที่การวิจัยครั้งนี้พบว่าครูไม่ค่อยมีเวลา ให้กับชุมชน จึงน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ครูลดบทบาทในการจัดกลุ่มสนใจวิชา อาชีพไปมาก

กิจกรรมที่ครูปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้อีกประเด็นหนึ่ง คือการมีส่วนร่วม ในการจัดทำแหล่งสาธิตวิชาอาชีพในโรงเรียนเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากว่า โรงเรียนขาดครูที่มีความสามารถด้านวิชาอาชีพในระดับที่ สามารถทำโครงการทางอาชีพให้เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนได้ ประกอบกับการจัดทำ แหล่งสาธิตวิชาชีพลักษณะดังกล่าวต้อง ใช้งบประมาณดำเนินการและหาผลตอบแทนกลับคืน ได้ยาก ซึ่งเรื่องงบประมาณก็เป็นปัญหาหนึ่งที่โรงเรียนประถมศึกษามีความขาด แคลนมาก (ตาราง 33) จึงทำให้ครูลดบทบาทในกิจกรรมนี้ไปมากเช่นกัน ส่วน กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดหาตลาดจำหน่ายผลผลิต ซึ่งครูปฏิบัติอยู่ในระดับ พอใช้เช่นกันนั้น สอดคล้องกับ จารุวรรณ วัฒนกุล (2526 : 89) ซึ่งพบว่าครู มีความคิดเห็นว่าการที่โรงเรียนไม่ได้ปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนด้าน เศรษฐกิจและอาชีพ มากที่สุดคือ การเป็นผู้นำชาวบ้านในการติดต่อแหล่งจำหน่ายผลผลิต ทั้งนี้ อาจ เป็นเพราะว่าครูไม่มีข้อมูลในเรื่องการตลาดและราคาผลผลิต ประกอบกับข้อ จำกัดของประชาชน ด้านความสามารถในการขนส่งผลผลิตออกไปจำหน่ายเพราะ เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก ขาดยานพาหนะและเกษตรกรต้องขายผลผลิตให้แก่ผู้ ผู้ให้เครดิตในการลงทุน ปัญหาเหล่านี้ น่าจะเป็นส่วนสำคัญให้ครูช่วยเหลือชาวบ้าน ได้ไม่มากนัก สำหรับกิจกรรมช่วยส่งเสริมให้มีการผลิตผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นและ สินค้าไทย ครูปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้นั้น อาจเป็นเพราะว่าผลผลิตจากการประกอบ อาชีพส่วนใหญ่จะเป็นผลผลิตทางการเกษตรซึ่งสามารถจำหน่ายได้ เลยมีเพียงไม่กี่ชนิดที่ต้องแปรรูป และส่วนมากเกษตรกรมีความรู้อยู่แล้ว ครูจึงปฏิบัติบทบาทด้าน

นี้ไม่มากนัก ในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการการแนะนำอาชีพที่เหมาะสมให้กับท้องถิ่นนั้น เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ครูปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในด้านความรู้ความสามารถเกี่ยวกับอาชีพพิเศษอื่น ๆ หรืออาชีพใหม่ ๆ ที่ควรส่งเสริมให้แก่ประชาชนนั้นครูยังมีไม่เพียงพอ และอาจจะหาเวลาหรือโอกาสในการจัดนิทรรศการดังกล่าว ได้ไม่มากนัก ประกอบกับประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ก็มักจะยึดอาชีพที่เคยทำมาก่อนเป็นอาชีพหลัก เช่น เลี้ยงสัตว์ การประมง การเพาะปลูก แม้ว่าจะมีปัญหาในเรื่องความขาดแคลนแหล่งน้ำและทุรกันดารอยู่บ้าง แต่ประชาชนที่สามารถประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับพื้นที่พอเลี้ยงครอบครัวได้ การแนะนำอาชีพใหม่ ๆ จากครูจึงอาจไม่จำเป็นต้องกระทำ แต่กิจกรรมที่ครูได้ดำเนินการเพื่อสนับสนุนโดยทางอ้อมคือ การทำแปลงสาธิตการเกษตรในโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่อยู่ในหลักสูตรประถมศึกษา ที่ต้องการฝึกฝนให้นักเรียนรู้จักอาชีพในท้องถิ่น และนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

1.3 บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านสังคมและวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า ครูมีบทบาทอยู่ในระดับพอใช้ (ตาราง 10) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากว่า ความเป็นอยู่ของครูจังหวัดชุมพรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมามีสภาพไม่ดีนัก อันเนื่องมาจากได้รับความเสียหายจากวาตภัยไต้ฝุ่น "เกย์" ซึ่งทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจและขวัญกำลังใจของครูกระทบกระเทือนอย่างมาก อันเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งทำให้ครูต้องสนใจและทุ่มเทเวลาให้กับครอบครัวมากกว่าให้ความสนใจและร่วมกิจกรรมกับชุมชน โดยเฉพาะเรื่องของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งครูอาจมองเห็นว่าบางกิจกรรมไม่จำเป็นต้องกระทำอย่างเร่งด่วน จึงลดบทบาทในการทำกิจกรรมให้กับส่วนรวม แต่ก็มีหลายกิจกรรมที่ครูเข้าร่วมกับชุมชนในระดับปานกลาง ซึ่งอาจเนื่องมาจากความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่มีต่อกันมาช้านาน และครูเองก็ให้ความสำคัญกับชุมชน โดยที่หากว่ามีกิจกรรมใดเกิดขึ้นในชุมชนครูก็จะเข้าไปร่วมด้วย

เมื่อศึกษาบทบาทของครูด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นรายกิจกรรม พบว่ามีประเด็นน่าสนใจที่ครูปฏิบัติในระดับปานกลาง (ตาราง 13) หลายกิจกรรม เช่น การร่วมกับประชาชนประกอบกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา วัฒนธรรมและ ประเพณี และการร่วมกิจกรรมในท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม หรืองาน สัปดาห์รณรงค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สอนง สุวรรณวงศ์ (2519 : 100-101) ที่พบว่า กลุ่มกรรมการศึกษา กลุ่มสมาชิกสภาตำบล และประชาชนทั่วไป ต้องการให้นักเรียนได้ร่วมพิธีทางศาสนาและร่วมกิจกรรมของวัดอย่างใกล้ชิด และสอดคล้องกับ สะอาด พงอินทร์ (2527 : 157) ที่พบว่ากิจกรรมการพัฒนา ชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมในเรื่องการร่วมมือกับประชาชนประกอบกิจกรรม ทางประเพณีวัฒนธรรม เช่น วันเข้าพรรษา วันลอยกระทงและวันสงกรานต์ และ กิจกรรมในเรื่องการร่วมมือกับผู้ปกครองจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกถึง ความกตัญญูต่เวทีของนักเรียนที่มีต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญ เช่น วันไหว้ครู วันครู วันแม่ เป็นต้น เป็นกิจกรรมที่ครูและผู้บริหารการศึกษารับรู้ว่าการปฏิบัติมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากว่า กิจกรรมดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนโดยเฉพะนักเรียนเกิด ความรู้สึกและสำนึกในความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และเหตุผลที่อาจเป็นไปได้อีก ประการหนึ่งก็คือ ประชาชนของจังหวัดชุมพรนับถือศาสนาเดียวกันร้อยละ 97.61 (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดชุมพร, 2533 : 5-6) คือศาสนาพุทธ การประกอบ กิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมและ ประเพณีจึงมักทำร่วมกันตามกาลเวลาโดยทั่วไป และครูซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนก็ย่อมมีโอกาสปฏิบัติด้วย ยกเว้นเสียแต่ว่าการปฏิบัติ นั้นตรงกับวันเปิดทำการเรียนการสอนหรือครุมีภารกิจอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับชานาญ แก้วคะตา (2526 : 59) ซึ่งพบว่าครุมีความคิดเห็นว่าการปฏิบัติโดยตรงที่จะ เข้า ไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีของชุมชนที่จัดขึ้น เช่น การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ พิธีบวช แต่งงาน ฯลฯ ในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชนด้วย และกิจกรรมที่ครูปฏิบัติ

ได้ในระดับปานกลางเช่นกันคือ การร่วมกับประชาชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริม การแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีของนักเรียน เช่นวันเปิดภาคเรียน วันสงกรานต์ วันไหว้ครู วันแม่ วันครู ฯลฯ การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อสาธารณประโยชน์ และการร่วมจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน เช่น จัดแข่งขันกีฬาร่วมกับประชาชน ฯลฯ ผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับ กมล คล้ายรอด (2526 : 70-73) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง ความคิด เห็นของครูภาษาไทยในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมไทย พบว่า ครูภาษาไทย มีความเห็นด้วยอย่างมากที่สุดว่า ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนมีการฝึกมารยาทและ ปฏิบัติตนที่ดีต่อสังคม ควรจัดให้มีการอบรมความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรม ท้องถิ่น งานประเพณีต่าง ๆ ให้ครูทำการศึกษา ทำความเข้าใจนโยบายวัฒน- ธรรมแห่งชาติ และถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นให้ชุมชนได้ ตลอดถึงการแสดงความ กตัญญูต่อบุพการี มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ง กายเหมาะสมตามธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยและสามารถเป็นแบบอย่าง ที่ดีแก่เยาวชนได้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การที่ครูมีบทบาทในกิจกรรม นี้ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะส่วนหนึ่งมาจากการสนับสนุนของผู้บริหาร โรงเรียนด้วย เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่เื้อื้อต้องงานด้านความ สัมพันธ์ชุมชนซึ่งเป็น 1 ใน 6 งานของการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาดังกล่าว แล้ว ส่วนกิจกรรมการสนับสนุนและกิจกรรมการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและ เอกลักษณ์ในท้องถิ่น ซึ่งครูมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ระดับปานกลางนั้น อาจ เป็นเพราะว่า ครูเป็นบุคคลที่มีโอกาสในการศึกษาหาความรู้ในเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณีได้มากที่สุด ทั้งจากเอกสารตำราและจากการสนทนาแลกเปลี่ยนกับบุคคล กลุ่มอื่น ๆ พร้อมกันนั้นครูได้มีโอกาสดำเนินการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวให้กับนักเรียน ไปสู่ชุมชน ได้มาก และด้วยเหตุที่ครูอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าบุคคลกลุ่มอื่น จึงอาจเป็น สาเหตุให้ครูเห็นว่าต้องมีความรู้ความเข้าใจการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมพอสมควร

จึงจะให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ชำนาญ แก้วคะตา (2526 : 59) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทของครูภาษาไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการอนุรักษ์และสืบทอดคติชาวบ้าน พบว่า ครูมีความเห็นด้วยอย่างมากกับนักคิดชนที่ว่า หากครูไม่อนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านแท้ ๆ ไว้ จะทำให้ชาติสูญเสียมรดกภูมิปัญญาได้ และสาเหตุที่น่าจะมีผลต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูในกิจกรรมนี้อีกประการหนึ่ง อาจเป็นเพราะว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา จังหวัดชุมพรมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในจังหวัดและจัดปีฉลองครบ 600 ปี ของจังหวัดชุมพรในปี พ.ศ. 2535 โดยสถานศึกษาทุกแห่งรับนโยบาย ไปดำเนินการประชาสัมพันธ์ พร้อมทั้งให้ความร่วมมือในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ร่วมปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว ร่วมรณรงค์รักษาความสะอาดชายทะเล เขตจังหวัดชุมพรตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2535 เป็นต้นมา โดยครูและนักเรียนปฏิบัติงานร่วมกับประชาชน

ส่วนการให้คำแนะนำแก่ผู้หลงผิดในอบายมุข เช่น การเล่นเกมพนัน ดิถยาเสพติด ซึ่งเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ครูได้ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางนั้น อาจเป็นเพราะว่าครูเป็นผู้ที่รู้ข้อมูลความประพฤติของบุคคลแต่ละคนมากกว่าผู้อื่น ทั้งนี้เพราะทุกคนเคยผ่านการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ครูจึงรู้จักลักษณะนิสัยเป็นอย่างดี เมื่อเรียนจบแล้วและใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ผู้เป็นครูก็ยังถือว่าเคยเป็นครูและลูกศิษย์กันมาก่อน ความเคารพนับถือก็ยังมิถอย ครูจึงมักจะถือว่าเป็นการสมควรที่ครูจะตักเตือนลูกศิษย์ที่หลงผิดให้ปรับตัวเสียใหม่ โดยครูไม่ถูกต่อต้าน

สำหรับกิจกรรมที่ครูมีบทบาทในระดับพอใช้คือ การร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมบุคคลตัวอย่างด้านต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าครูมองไม่เห็นคุณค่าของความสามารถในด้านต่าง ๆ ของบุคคล ไม่รู้จักมุ่งหมายของการส่งเสริม และประการสำคัญอาจเป็นเพราะว่าการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมบุคคลตัวอย่าง เป็นภารกิจที่ยุ่งยากสำหรับครูที่ต้องรับผิดชอบทั้งการประสานงานและ

ค่าเนนการ ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายโดยครุมีได้รับผลคอบแทน ประกอบกับครุมี
การกัการจัการเรยนการสอนซึ่งเป็นงานประจำ จึงไม่มีเวลาเพียงพอที่จะ
ประสานงานอื่น ๆ ได้

1.4 บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านสุขภาพอนามัย ผล
การวิจัยพบว่า ครุปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (ตาราง 10) ซึ่งสอดคล้องกับ
สนอง คุณมาศ (2528 : 90) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหาร
โรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ผู้บริหารมีบทบาทอยู่ในระดับปาน
กลาง และสอดคล้องกับ โกสินทร์ รังสยาพันธ์ (2527, : 73-78) ซึ่งได้
ศึกษาบทบาทของครุประจำการและวิทยาลัยครุที่มีต่อการพัฒนาชนบท ในเขต
จังหวัดชุมพรและสุราษฎร์ธานี พบว่า ครุประจำการและวิทยาลัยครุมีบทบาทด้าน
สุขภาพอนามัยอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ สะอาด พองอินทร์
(2527 : 161) ที่พบว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครุโรงเรียนประถม-
ศึกษาในด้านสุขภาพอนามัยนั้น ครุได้ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และจากการ
ศึกษาทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครุและผู้นำท้องถิ่น ต่อบทบาทของโรงเรียน
ประถมศึกษาในการพัฒนาชุมชนของ สุรางค์ ชูสิงห์ (2529 : 93) พบว่า
ครุมีความเห็นว่า โรงเรียนได้ปฏิบัติบทบาทในด้านสุขภาพอนามัยอยู่ในระดับปาน
กลางเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ครุมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือชุมชนอยู่
ในระดับน่าพอใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเรื่องของสุขภาพอนามัยนั้นเป็นสิ่งที่
เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันค่อนข้างมาก ครุจึงจำเป็นต้องมีบทบาททั้งในลักษณะ
การดำเนินการหรือให้คำแนะนำแก่ชุมชนเพื่อป้องกันหรือแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ที่
เกิดขึ้นในด้านสุขภาพอนามัย ในฐานะที่ครุเป็นผู้มีความรู้อยู่ในชุมชน

เมื่อพิจารณาบทบาทด้านสุขภาพอนามัยของครุ เป็นรายกิจกรรม
พบว่าครุได้ปฏิบัติกิจกรรมในด้านความร่วมมือกับผู้ปกครองจัดหาอาหารกลางวันให้

กับนักเรียนอยู่ระดับสูงกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้จัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนประถมศึกษาใช้เป็นทุนหมุนเวียน จึงทำให้ทุกโรงเรียนต้องจัดให้มีอาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทาน ประกอบกับ ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นช่วงหลังจากพื้นที่จังหวัดชุมพรประสบวาทภัยจากพายุไต้ฝุ่น "เกย์" เป็นต้นมา นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชุมพร ได้รับการช่วยเหลือดูแลในเรื่องการมีอาหารกลางวันรับประทานจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ เป็นอย่างดียิ่ง การช่วยเหลือดังกล่าว มีทั้งรูปแบบเงินทุนให้เปล่า เงินทุนหมุนเวียนรวมทั้งเครื่องบริโภคและอุปกรณ์เครื่องใช้เกี่ยวกับการจัดอาหารกลางวันอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอปะทิวท่าแซะ และอำเภอเมืองชุมพร จากนโยบายและความช่วยเหลือดังกล่าว ทำให้ครูต้องขอความร่วมมือจากผู้ปกครองนักเรียนให้เข้าไปช่วยจัดทำอาหารกลางวันให้กับนักเรียน เนื่องจากครูไม่มีเวลาเพียงพอที่จะจัดทำอาหารได้ทุกวันเพราะต้องจัดการเรียนการสอนและทำงานอื่น ๆ โดยเฉพาะ โรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้น จึงทำให้ครูต้องหาวิธีการร่วมมือกับผู้ปกครองมากขึ้น

ส่วนบทบาทของครูในกิจกรรมการฝึกการปฐมพยาบาลเบื้องต้นให้กับนักเรียนหรือประชาชน ซึ่งครูปฏิบัติในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่าการเรียนเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลนั้น ได้บรรจุอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตตั้งแต่ระดับชั้น ป.5 (กรมวิชาการ, 2532 : 38) จึงทำให้ครูต้องสอนให้กับนักเรียนทุกคนอย่างต่อเนื่อง เมื่อนักเรียนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็ย่อมมีความรู้ด้านการปฐมพยาบาลและนำไปใช้ได้ สำหรับกิจกรรมการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดของที่อยู่อาศัยและอนามัยส่วนบุคคล การให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยแก่ชุมชน และกิจกรรมการเผยแพร่ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการป้องกันและการรักษาโรคต่าง ๆ ที่มักจะเกิดขึ้น

ในชุมชน ซึ่งครูปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน อาจเนื่องมาจากการปฏิบัติงานอนามัยโรงเรียนของเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสาธารณสุขประจำตำบลต้องประสานงานกับครูเพื่อจัดอบรมผู้นำนักเรียนด้านอนามัยในแต่ละโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัวตลอดจนการรักษาความสะอาดของโรงเรียนและชุมชน การรู้จักป้องกันโรคที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน และเป็นผู้สื่อข่าวด้านสาธารณสุขในชุมชนได้ โดยนำความรู้ดังกล่าวไปปฏิบัติทั้งในชุมชนและโรงเรียน ซึ่งอาคม จันทสุนทร (2529 : 188) พบว่านักเรียนมีส่วนสำคัญในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของโรงเรียน โดยการนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากโรงเรียนไปใช้ที่บ้านและชุมชน การร่วมกิจกรรมให้การศึกษาแก่ประชาชนและบริการชุมชน ซึ่งบทบาทของครูในด้านนี้นอกจากจะร่วมให้การอบรมนักเรียนแล้ว ยังต้องเป็นผู้ติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้นำนักเรียนและร่วมปฏิบัติกิจกรรมกับนักเรียนอีกด้วย บทบาทของผู้นำนักเรียนด้านอนามัยดังกล่าว น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ผู้ปกครองต้องให้ความร่วมมือกับนักเรียนในการปฏิบัติตามกิจกรรมที่นักเรียนต้องรายงานให้ครูทราบ

ส่วนกิจกรรมที่ครูปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ในด้านสุขภาพอนามัยคือ กิจกรรมการแนะนำและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวให้แก่ชุมชน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าในปัจจุบันจะมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งเป็นบุคคลที่หน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุขให้การอบรม เพื่อเป็นผู้ช่วยเหลือผู้มีปัญหาด้านสุขภาพอนามัยในเบื้องต้น ซึ่งรวมทั้งให้การแนะนำเรื่องการวางแผนครอบครัวแก่ประชาชนด้วย การที่มีบุคคลระดับชาวบ้านให้บริการชาวบ้านกันเอง อาจจะมีเวลาปรึกษาหารือกันได้มากขึ้น ส่วนครูนั้นต้องใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียน มีโอกาสพบปะชาวบ้านได้น้อย และประกอกับครูอาจจะคิดว่า กิจกรรมเรื่องการวางแผนครอบครัวควรเป็นหน้าที่ของหมอหรือสาธารณสุขมากกว่า จึงทำให้บทบาทของครูในกิจกรรมนี้ลดลงไป

1.5 บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูด้านการเมืองการปกครอง ผลการวิจัย พบว่า ครูมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง (ตาราง 10) ซึ่งสอดคล้องกับ สมบูรณ์ บุญฤทธิ์ (2532 : 100) ที่พบว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนในด้านการเมืองการปกครองอยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับ ศิริฉัตร กระสาทอง (2530 : 123) ที่พบว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านการเมืองการปกครองนั้น โดยส่วนรวมครูรับรู้ว่าได้ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ในทำนองเดียวกัน สะอาด พองอินทร์ (2527 : 160) ได้ศึกษาพบว่า ครูและผู้บริหารการศึกษารับรู้ว่าได้ปฏิบัติบทบาทในการพัฒนาชุมชน ในด้านการเมืองการปกครองอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ในการวิจัยครั้งนี้ยังพบว่า บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูจังหวัดชุมพรในด้านการเมืองการปกครองนั้น ครูได้ปฏิบัติในระดับสูงกว่าบทบาทด้านอื่น ๆ อีกด้วย (ตาราง 10)

เมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรม พบว่ากิจกรรมที่ครูปฏิบัติอยู่ในระดับดี คือการร่วมจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น จัดตั้งสภานักเรียน การฝึกวินัยนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับสะอาด พองอินทร์ (2527 : 161) และสุรางค์ ชูสิงห์ (2529 : 101) ที่พบว่า กิจกรรมที่ครูปฏิบัติมากในด้านการเมืองการปกครองคือ การจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยการจัดตั้งสภานักเรียน การแบ่งกลุ่มนักเรียนรับผิดชอบงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียน สำหรับผลการวิจัยครั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูมีความเห็นว่าการให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยแก่นักเรียนนั้น ควรมีการปฏิบัติจริงในโรงเรียน เพื่อเป็นแบบอย่างแก่นักเรียนและประชาชน จึงจัดให้มีการเลือกตั้งสภานักเรียน การฝึกวินัยนักเรียน เช่น การเดินแถวไป-กลับโรงเรียน การเข้าแถวซื้ออาหาร และรับบริการต่าง ๆ เป็นต้น ประกอบกับกิจกรรมนี้ ครูสามารถฝึกให้นักเรียนในเวลาเรียนได้และ ไม่ต้องใช้งบประมาณแต่ประการใด ซึ่งหากนักเรียนได้รับการฝึกฝน

อย่างคึกคักจะเป็นความรู้พื้นฐานที่ดีสำหรับนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ วิสุทธิ์ ราตรี (2525 : 75-76) ที่พบว่า การดำเนินงานของโรงเรียนชุมชน ที่สอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์ของ โรงเรียนชุมชน คือการปลูกฝังประชาธิปไตยขึ้นพื้นฐานแก่ชุมชน

ส่วนในกิจกรรมการร่วมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแก่นักเรียนและประชาชน ซึ่งครูปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางนั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมดังกล่าว เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ดังเช่น เป้าหมายข้อหนึ่งของการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่กล่าวว่า ... เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ตระหนักในหน้าที่รับผิดชอบ ปฏิบัติตามขอบเขตแห่งสิทธิเสรีภาพของตนและของผู้อื่น... (กระทรวงศึกษาธิการ, 2525 : 107)

สำหรับกิจกรรมแนะนำให้ประชาชนรู้จักใช้สิทธิของตนตัดสินใจในการเลือกผู้นำผู้แทนกลุ่มหรือผู้แทนราษฎร และการแนะนำให้สมาชิกในชุมชนประพฤติปฏิบัติ หรือรู้จักแสดงความคิดเห็นตามวิถีทางประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางนั้น อาจเป็นเพราะว่า ในช่วงปีการศึกษา 2534 ซึ่งเป็นปีที่ทำการวิจัยนั้น รัฐบาลได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศในวันที่ 22 มีนาคม 2535 เหตุการณ์ดังกล่าว ครูในโรงเรียนประถมศึกษาได้รับนโยบายไปปฏิบัติในด้านการประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งและร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการเลือกตั้ง ในบทบาทดังกล่าว ครูจึงน่าจะมีโอกาสหอบปะและให้คำปรึกษาแนะนำประชาชนในการใช้สิทธิและแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับการเลือกตั้ง ได้มากกว่า ช่วงเวลาที่ไม่มีการเลือกตั้ง ประกอบกับในการจัดการเรียนการสอนก็เป็นหน้าที่โดยตรงที่ครูต้องฝึกให้นักเรียนตามโครงการการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนอยู่แล้ว เหตุผลดังกล่าวจึงน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ครูปฏิบัติกิจกรรมนี้

สำหรับกิจกรรมที่ครูปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ ในบทบาทด้านการเมืองการปกครองคือ กิจกรรมการประสานงานกับหน่วยงานและวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นนั้นมักจะเป็นโครงการของหน่วยงานกระทรวงอื่น ๆ เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น การประสานงานมักจะผ่านทางผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ครูอาจจะเกี่ยวข้องในลักษณะรับฝากการประสานงานจากผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอ หรือทำหน้าที่สื่อสารจากอำเภอถึงชุมชน ในโอกาสที่ครูหรือผู้บริหารโรงเรียนไปราชการที่อำเภอ ซึ่งครูอาจจะมิได้มีโอกาสปฏิบัติได้บ่อยครั้ง จึงทำให้บทบาทของครูลดลงไป

จากการศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูในแต่ละด้านดังกล่าว อาจสรุปได้ว่าครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย และด้านการเมืองการปกครองยังไม่มากนัก ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากปัญหาอุปสรรคหลาย ๆ ประการ ดังข้อค้นพบจากแบบสอบถามและจะนำมาอภิปรายต่อไป

2. ผลการทดสอบสมมติฐานตามสถานภาพของครูในบทบาทการพัฒนาชุมชน

2.1 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 พบว่า ครูที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอและนอกเขตอำเภอ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน (ตาราง 23) ซึ่งสอดคล้องกับ สุรพงศ์ พูลสุวรรณ (2526 : 77-83) ที่ศึกษาบทบาททางการศึกษาของครูใหญ่ต่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่เขตชนบทยากจน พบว่าครูที่มีภูมิลำเนาเดิมต่างกันมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับ สุพรรณิ สมบัติธีระ (2529 : 133) ที่ศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

พัฒนาชุมชนของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท พบว่า ความรับผิดชอบงานพัฒนาชุมชน การได้รับการยอมรับนับถือและความสำเร็จของงานพัฒนาชุมชนของครูที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ โสภณ เพ็ชรพวง (2533 : 143) ซึ่งได้ศึกษาปัญหาด้านการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีภูมิลำเนาเดิมในจังหวัดยะลาและต่างจังหวัด มีบทบาทการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน การให้บริการแก่ชุมชน การร่วมกิจกรรมของชุมชน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนและการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงอาจสรุปได้ว่า ครูนั้นไม่ว่าจะมีภูมิลำเนาอยู่ที่ใด เมื่อมาปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ก็ต้องมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ปกครองของนักเรียนในชั้นเรียนของตน หรือผู้ปกครองของนักเรียนในโรงเรียน และตามสภาพความเป็นจริงแล้ว ครูส่วนหนึ่งแม้จะเป็นคนในพื้นที่นอกเขตอำเภอ เมื่อเข้าไปทำงานอยู่ที่ใดนานพอสมควร มักจะมีโอกาสสมรสกับครูหรือบุคคลอื่นที่เป็นคนในชุมชนนั้น และครูส่วนหนึ่งก็จะซื้อที่ดินทำสวนสร้างบ้านเรือนอยู่ในเขตอำเภอที่ทำงานนั้นเลย จึงเป็นไปได้ว่าแม้ครูจะมีความผูกพันกับภูมิลำเนาเดิม แต่ความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องของกลุ่มสมรสและเพื่อนบ้าน อาจมีผลทำให้ครูมีความรู้สึกเสมือนอยู่ในภูมิลำเนาของตนเอง การปฏิบัติบทบาทต่าง ๆ ต่อชุมชนจึงเป็นไปตามปกติ และไม่แตกต่างจากครูที่อยู่ในภูมิลำเนาของตนเอง

2.2 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 พบว่า ครูที่มีที่พักอาศัยอยู่ในเขตกลุ่มโรงเรียนกับครูที่พักอาศัยอยู่นอกเขตกลุ่มโรงเรียน มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน (ตาราง 24) ซึ่งสอดคล้องกับ ชาญวิทย์ แสงมณี (2533 : 89) ที่ได้ศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาพบว่า ผู้บริหารที่มีที่พักอาศัยต่างกัน คือพักอยู่ในเขตและนอกเขตกลุ่มโรงเรียน

มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ สุขภาพอนามัย และด้านสังคมวัฒนธรรม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า อาจเป็นเพราะครูโรงเรียนประถมศึกษาส่วนหนึ่งมียานพาหนะ เป็นของตนเอง และส่วนหนึ่งสามารถเดินทาง ไปโรงเรียนโดยรถประจำทาง ได้สะดวก ทำให้การคมนาคมและการติดต่อสื่อสารระหว่างที่พักอาศัยกับโรงเรียน หรือชุมชนเป็นไป ได้โดยสะดวก ไม่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่เมื่อมีกิจกรรมในชุมชน ครูที่พักนอกเขตกลุ่มโรงเรียนที่มีโอกาสมาพักอาศัยในโรงเรียนหรือพักกับชาวบ้าน เพื่อร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ได้ เช่นเดียวกับกับครูที่พักในเขตกลุ่มโรงเรียนและสาเหตุอีกประการหนึ่ง น่าจะเป็นเพราะว่าครูที่พักอาศัยอยู่ในเขตกลุ่มโรงเรียนและนอกเขตกลุ่มโรงเรียน ต่างก็มีความรู้ความเข้าใจ ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในลักษณะเดียวกัน จึงทำให้ครูโรงเรียนประถมศึกษาที่มีที่พักอาศัยต่างกัน มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน

2.3 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 3 พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การสอนในโรงเรียนประถมศึกษาต่างกัน มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน (ตาราง 25) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมบูรณ์ บุญฤทธิ์ (2532 : 104) ที่ศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษา ในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาในเขตชนบทยากจน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน ในตนเองเดียวกัน สุรพงศ์ พูลสุวรรณ (2526 : 77-83) ได้ศึกษาบทบาททางการศึกษาของครูใหญ่ต่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชนบทยากจน พบว่า ประสบการณ์ในการทำงานของครูที่ต่างกัน จะ ไม่มีผลต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู และผลงานวิจัยของ ปริญา รอดแก้ว (2529 : 101) ซึ่งได้ศึกษางานของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงาน

การประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านความสัมพันธ์ชุมชน พบว่า ประสพ-
 การณ์ในการทำงานของผู้บริหาร โรงเรียน ที่มีประสพการณ์ในตำแหน่งผู้บริหาร
 โรงเรียนต่ำกว่า 10 ปี และ 10 ปีขึ้นไป ปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่าง
 โรงเรียนกับชุมชนโดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้
 ชาญวิทย์ แสงมณี (2533 : 88-89) ซึ่งได้ศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของ
 ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสพ-
 การณ์ต่างกัน มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา ด้านอาชีพและเศรษฐกิจ
 ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสังคมและวัฒนธรรม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง
 สถิติและผลงานวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับ โสภณ เพ็ชรทอง (2533 : 141)
 ซึ่งได้ศึกษาในเรื่องปัญหาการบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับ
 ชุมชน พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนที่มีประสพการณ์ต่างกัน มีปัญหาการบริหารงาน
 ด้านความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนในด้านการประชาสัมพันธ์ โรงเรียน
 การให้บริการแก่ชุมชน การร่วมกิจกรรมของชุมชน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมใน
 กิจกรรมของ โรงเรียน และการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงาน
 อื่นในท้องถิ่น ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำหรับผลการวิจัยครั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารที่มีประสพ-
 การณ์ต่ำกว่า 10 ปี เข้าสู่ตำแหน่ง โดยการสอบคัดเลือกและผ่านการอบรมตาม
 หลักสูตรเตรียมผู้บริหาร จากสถาบันพัฒนาผู้บริหาร กระทรวงศึกษาธิการ จึงมี
 ความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่การปฏิบัติงานตามตำแหน่งทุกด้านรวมทั้งบทบาท
 ในการพัฒนาชุมชนด้วย ส่วนผู้บริหารที่มีประสพการณ์ 10 ปีขึ้นไปเป็นผู้ทำงาน
 มานาน บ่อยมีแนวทางและวิธีการปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ของตนเองอยู่แล้ว
 ประกอบกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีนโยบายให้ผู้
 บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดทุกคนเข้ารับการอบรมตาม โครงการปรับ
 ปรุงประสิทธิภาพการบริหาร โรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งโครงการดังกล่าวมีหลัก

สูตรครอบคลุมภาระหน้าที่ของผู้บริหารทุกด้าน รวมทั้งบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้วย ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษามีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย เศรษฐกิจ และอาชีพเป็นแนวเดียวกัน เป็นผลทำให้ผู้บริหารถ่ายทอดนโยบายและการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาชุมชนให้แก่ครูได้เท่าเทียมกัน จึงน่าจะเป็นผลให้ครูปฏิบัติบทบาทการพัฒนาชุมชนได้ไม่แตกต่างกัน

2.4 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 4 พบว่า ครูที่มีจำนวนชั่วโมงสอน 1-15 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ กับครูที่มีจำนวนชั่วโมงสอน 16 ชั่วโมงขึ้นไปต่อสัปดาห์ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน (ตาราง 26) ซึ่งขัดแย้งกับผลการวิจัยของ สมบูรณ์ บุญฤทธิ์ (2532 : 106) ที่พบว่า ครูที่มีชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์น้อย มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนสูงกว่าครูที่มีชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์มาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 สำหรับผลการทดสอบที่ไม่พบความแตกต่างกันในครั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ครูที่มีจำนวนชั่วโมงสอน 1-15 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งมีอยู่เพียงร้อยละ 10.2 (ตาราง 6) นั้น มิได้ใช้เวลาที่ไม่ได้สอนไปทำงานในการพัฒนาชุมชน แต่ต้องใช้เวลาที่ไม่ได้สอนไปทำงานอื่น ๆ ในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ศิริณา กระสาทอง (2530 : 112) ที่พบว่า ครูทำงานพิเศษนอกเหนือจากการสอนในด้านกิจกรรมนักเรียนร้อยละ 44.6 และทำงานธุรการร้อยละ 29.3 จึงเป็นไปได้ว่า ครูที่มีชั่วโมงสอน 1-15 ชั่วโมงต่อสัปดาห์จำนวนร้อยละ 10.2 นั้น ต้องมีภารกิจกับงานดังกล่าวเช่นกัน จึงมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างจากครูที่สอน 16 ชั่วโมงขึ้นไปต่อสัปดาห์

2.5 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 5 พบว่า ครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนโครงการ กศ.พช. และโรงเรียนนอกโครงการ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกันในทุกด้าน (ตาราง 27) ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ โชติ บุญทน (2531 : 97-105) ที่ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูที่มีต่อ

บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษา ในการจัดบริการการศึกษา นอกเหนือจากโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูในโรงเรียนโครงการ กศ.พช. และโรงเรียนนอกโครงการ มีความเห็นว่าครูมีบทบาทในการจัดการบริหารการศึกษานอกเหนือจากโรงเรียนแก่ชุมชนในด้านการศึกษา สังคมและวัฒนธรรมและด้านสาธารณสุขไม่แตกต่างกัน สำหรับผลการวิจัยในครั้งนี้ไม่พบความแตกต่างอาจเนื่องมาจากว่าผู้บริหารโรงเรียนในโครงการ กศ.พช. และครูผู้รับผิดชอบโครงการยังไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการเท่าที่ควร ซึ่งอาจเป็นเพราะระยะเวลาในการให้การอบรมมีน้อยเกินไป และเมื่อผ่านการอบรมไปแล้วก็มีปัญหาอุปสรรคที่จะถ่ายทอดวัตถุประสงค์ของโครงการและการดำเนินงานให้แก่เพื่อนครูในโรงเรียนนำไปปฏิบัติ เช่น ปัญหาการยอมรับกันระหว่างครู ครูไม่มีเวลาเพียงพอ นอกจากนี้ อาจมีปัญหาจากภายนอกอีกด้วย เช่น ปัญหาความเข้าใจและความร่วมมือของชุมชน การขาดทรัพยากรธรรมชาติสนับสนุนและปัญหาเรื่องงบประมาณ และผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง น่าจะมาจากกรณีศึกษาติดตามผลโครงการในทุกระดับยังปฏิบัติได้ค่อนข้างน้อย จึงทำให้ครูส่วนใหญ่ขาดการได้รับคำแนะนำเมื่อมีปัญหา หรือขาดการกระตุ้นเตือนให้ปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในชุมชน จึงทำให้ครูในโรงเรียนโครงการ กศ.พช. ปฏิบัติกิจกรรมได้ในระดับที่ไม่แตกต่างไปจากโรงเรียนนอกโครงการ

2.6 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 6 พบว่า ครูที่สอนอยู่ในชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากที่ว่าการอำเภอต่ำกว่า 20 กิโลเมตร และ 20 กิโลเมตรขึ้นไป มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน (ตาราง 28) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ความจำเป็นของประชาชนในด้านการขอรับบริการด้านต่าง ๆ จากอำเภอ ได้รับการบริการจากเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับชาติรี ดิเรกศรี และคนอื่น ๆ (2530 : 341-342) ที่ได้กล่าวถึงงานของกรมการปกครองว่า กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ จัดหน่วยปฏิบัติการระดับเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการและภาคเอกชน

ในลักษณะคล้ายที่ว่า การอำเภอเคลื่อนที่ ออกไปบริการประชาชนถึงตำบล/หมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนได้ติดต่อราชการเพิ่มขึ้นจากเวลาปกติ ซึ่งเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการต่าง ๆ ของอำเภอ และบุคลากรจากภาคเอกชน จะให้บริการสังคมขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน ให้ความรู้ความเข้าใจทั้งในด้านข่าวสารของทางราชการ และความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การประพัตดินเป็นผลเมืองดี กระตุ้นให้ประชาชนมีความคิดริเริ่มและร่วมมือกับทางราชการ ในการพัฒนาท้องถิ่น ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ในการปฏิบัติงานของส่วนราชการ ในส่วนภูมิภาค และระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน พร้อมกันนั้นก็ได้รับทราบปัญหาของประชาชนและทราบข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับการกำหนดโครงการและวางแผนพัฒนาตำบล การจัดหน่วยบริการของอำเภอดังกล่าว แต่ละอำเภอจะต้องจัดบริการเดือนละ 1 ครั้งเป็นอย่างน้อย และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ยังได้ให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ แต่งตั้งปลัดอำเภอประจำตำบล ทำหน้าที่รับผิดชอบในการประสานงานกับหน่วยงานในตำบลด้วย (ชาติรี ดิเรกศรี และคนอื่น ๆ , 2530 : 336) นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ในช่วงสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 ในปี พ.ศ. 2534 นั้น สภาพเส้นทางคมนาคมในท้องที่จังหวัดชุมพรได้รับการพัฒนาให้มีความสะดวกในการเดินทางติดต่อได้มากขึ้น โดยมีการปรับปรุงถนนสายที่มีอยู่แล้วและตัดถนนสายใหม่เพิ่ม สภาพการณ์เช่นนี้เป็นการเอื้ออำนวยให้ประชาชนที่อยู่ห่างไกลมีโอกาสติดต่อกับสังคมภายนอกได้มากขึ้น แทนที่จะเป็นฝ่ายรอรับข่าวสารจากภายนอกอย่างเดียวก็ทำให้มีโอกาสแสวงหาข่าวสารที่ต้องการด้วยตนเองได้สะดวก ด้วยเหตุผลเหล่านี้ น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งให้ครุมีบทบาทที่จะให้บริการแก่ประชาชนที่อยู่ห่างไกล ไม่แตกต่างจากครุที่อยู่ในเขตชุมชนใกล้ที่ว่า การอำเภอ

2.7 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 7 พบว่า ครุที่จบการศึกษาสายวิชาสามัญและสายวิชาอาชีพมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน ในด้านการศึกษา สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัยและการเมืองการปกครอง แต่มีบทบาท

ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P = .0052$) ด้านเศรษฐกิจ และอาชีพ (ตาราง 29) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า บทบาทในด้านการศึกษา สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัยและการเมืองการปกครองนั้น ครูทุกคนมีความสามารถในการให้คำปรึกษาแนะนำชาวบ้านได้เหมือน ๆ กัน แต่ในด้านเศรษฐกิจ และอาชีพนั้น ครูที่มีพื้นความรู้ทางสายอาชีพ อาจจะให้คำตอบแก่ประชาชนเกี่ยวกับวิชาอาชีพที่ครุมีความรู้ได้ชัดเจนกว่าในด้านการตอบปัญหาอาชีพและเศรษฐกิจของประชาชน รวมทั้งการเลือกประกอบอาชีพที่เหมาะสม ครูที่มีความรู้ด้านวิชา อาชีพน่าจะแนะนำประชาชนได้ดีกว่าด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทนง คุ่มไข่น้ำ (2519 : 65-67) และปรีชา นิพนธ์ทิทยา (2523 : 93-101) ที่พบว่า ครูที่มีความรู้พิเศษเกี่ยวกับวิชาอาชีพ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเกษตร งานฝีมือต่าง ๆ จะมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน สูงกว่าครูที่ไม่มี ความรู้เกี่ยวกับวิชาอาชีพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โชติ บุญทน (2531 : 97) ซึ่งได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ที่มีต่อบทบาทของโรงเรียน ประถมศึกษา ในการจัดบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า สาเหตุที่ครู ให้ความช่วยเหลือชุมชนได้น้อยในด้านการให้การอบรมวิชาชีพที่สอดคล้องกับ ความต้องการของท้องถิ่น อาจมีสาเหตุมาจากทางโรงเรียนขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้าน อาชีพ และบุญเหลือ บุญพามาลา (2531 : 140) ได้ศึกษาปัญหาและความต้อง การของครู เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านยากจนใน โรงเรียนประถมศึกษามีผลวิจัยสอดคล้องกัน คือ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ ชีวิตมีปัญหาลูกที่สุด คือการขาดแคลนบุคลากรที่ฝึกสอนวิชาชีพแก่ชุมชน ทั้งนี้อาจเป็น เพราะว่าบุคลากรในโรงเรียน ไม่ได้จบการศึกษาสายอาชีพมาโดยตรง และ หน่วยงานต้นสังกัดก็ไม่เคยพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการสอนด้าน วิชาอาชีพ จากการวิจัยครั้งนี้จึงสรุปได้ว่า ครูที่มีความรู้ทางด้านวิชาอาชีพมีบทบาทส่วนหนึ่งต่อการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

3. ผลการศึกษาปัญหาในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู และข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหา ปรากฏดังนี้

3.1 ปัญหาในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู สรุปปัญหาสำคัญได้ดังนี้

1. ประชาชนมีระดับความรู้ต่างกันมาก
2. ประชาชนขาดความมั่นคงในเศรษฐกิจและอาชีพ
3. ประชาชนและผู้นำท้องถิ่นขาดความสนใจในการร่วมพัฒนา
4. ครูไม่มีเวลาเพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชน
5. ครูขาดความรู้พิเศษที่จะสนับสนุนประชาชน
6. ครูไม่เข้าใจนโยบายและบทบาทในการพัฒนาชุมชนอย่างชัดเจน
7. พื้นที่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน
8. ขาดการประสานงานของหน่วยราชการในการทำกิจกรรม
9. งบประมาณที่ใช้ในการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ยังไม่เพียงพอ

จากปัญหาทั้ง 9 ประการ ผู้วิจัยขอนำมาอภิปรายดังนี้

1. ประชาชนมีระดับความรู้ต่างกันมาก ปัญหานี้ นับว่าเป็นอุปสรรคส่วนหนึ่งต่อการพัฒนา แม้ว่าจะ เป็นปัญหาเพียงระดับปานกลาง แต่ก็ นับว่าเป็นปัญหาสำคัญ เพราะระดับความรู้ของประชาชนจะมีผลต่อโอกาสการพัฒนาตนเองของประชาชนได้มาก ผู้มีความรู้ระดับดีจะมีโอกาสรับข่าวสารและวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ดีกว่า แม้ว่าการศึกษานอกโรงเรียนจะได้ดำเนินการโครงการ

รณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติผ่านไปแล้วก็ตาม แต่ก็ เป็นเพียงการช่วยให้ผู้ไม่รู้หนังสือพอจะมีความรู้ ได้ขึ้นมาเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควร มีกิจกรรมปลูกฝังให้ประชาชนรักการแสวงหาความรู้ โดยดำเนินการอย่างจริงจังต่อไป และเน้นกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง โดยสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ร่วมกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งจะมีผลให้ประชาชนมีความรู้มากขึ้นอันจะเป็นผลต่อการพัฒนาชุมชนต่อไป

2. ประชาชนขาดความมั่นคงในเศรษฐกิจและอาชีพ โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ซึ่งจะประสบปัญหาเหมือนกับเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ เช่น ปัญหาการตลาด ราคาพืชผลไม่แน่นอน ดินเสื่อมคุณภาพ ขาดแหล่งน้ำ ฯลฯ เป็นต้น จนอาจกล่าวได้ว่าอาชีพการเกษตรนั้นมีความเสี่ยงกับปัญหาต่าง ๆ อยู่มาก ประกอบกับพื้นที่การเกษตรของจังหวัดชุมพร ได้รับความเสียหายจากวาตภัยได้ฝน "เก็ย" เมื่อปี พ.ศ. 2532 ทำให้พืชผลทุกชนิดได้รับความเสียหายในพื้นที่จำนวน 827,676 ไร่ (กองวางแผนการใช้ที่ดิน, 2533 : 42) ถึงจะได้รับการช่วยเหลือให้ปลูกพืชใหม่ทดแทนก็ต้องใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 6-7 ปีจึงจะได้รับผล ประชาชนส่วนหนึ่งมีความหวาดกลัวภัยธรรมชาติและ ไม่กล้าลงทุนทำการเกษตรอีก เกิดการขายที่ดินเพื่ออพยพไปอยู่ที่อื่นหรือเปลี่ยนอาชีพใหม่ ซึ่งก็เป็นการเสี่ยงต่อการขาดทุนเพราะ ไม่มีความชำนาญเหมือนการทำกรเกษตร ผู้ที่จะทำการเกษตรต่อไปก็ขาดแคลนเงินทุน ปัญหาเหล่านี้ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งขาดขวัญกำลังใจ ไม่อยากทำงานหรือทำงานไม่เต็มเวลา เกิดปัญหาการหันเข้าหาอบายมุข คนหนุ่มสาวส่วนหนึ่งไปหางานทำนอกบ้าน ซึ่งมักจะเป็นงานในโรงงาน หรือแหล่งงานในเมืองด้วยความต้องการที่จะหารายได้มาช่วยเหลือครอบครัว และอาจเป็นไปได้ว่าคนหนุ่มสาวบางส่วนที่ออกไปหางานทำนอกบ้าน เนื่องจากมีทัศนคติไม่ดีต่ออาชีพการเกษตร ดังที่ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2532 : 87) ให้ความเห็นว่ ประชาชนที่ประกอบอาชีพทาง

การเกษตรเป็นอาชีพหลักจะได้ชื่อว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ แต่ในด้านการจัดชนชั้นปรากฏว่าเกษตรกรหรือชาวไร่ชาวนาถูกจัดไว้ในชนชั้นต่ำ มีการดูถูกเหยียดหยามเกษตรกรที่ยากจนว่าขี้เกียจ ไม่แสวงหาความรู้หรือไม่เจริญ ดังนั้นเมื่อคนวัยหนุ่มสาวเห็นว่าผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ มีความสะดวกสบายกว่า จึงมักสนใจงานอื่นมากกว่าทำการเกษตร สภาพการเช่นนี้ทำให้พื้นที่ขาดกลุ่มคนที่ควรจะเป็นกำลังสำคัญ อาจกล่าวได้ว่าการที่ประชาชนขาดความมั่นคงในเศรษฐกิจและอาชีพ น่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาชุมชนของครุประสบปัญหาพอสมควร

3. ประชาชนและผู้นำท้องถิ่นขาดความสนใจในการร่วมพัฒนา

ในปัญหาข้อนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าน่าจะมีสาเหตุมาจากหลาย ๆ ประการ ที่สำคัญคือ การวางแผนและสั่งการโครงการมาจากส่วนกลาง (ชาติรี ดิเรกศรี และคนอื่น ๆ, 2530 : 413) แม้ว่ารัฐจะนำการพัฒนาชนบทแนวใหม่ (กชช.) มาใช้ แต่เนื่องจากประชาชนยังขาดแคลนและมีปัญหาต่าง ๆ อีกมาก ในขณะที่เดียวกันประชาชนต้องใช้เวลาในการทำมาหากิน เนื่องจากเศรษฐกิจและอาชีพกำลังอยู่ในระยะฟื้นตัว ในบางพื้นที่ประชาชนบางส่วนอาจมองเห็นว่า งานพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่ของรัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือและส่งเจ้าหน้าที่ไปจัดทำให้ โครงการที่ทำไม่ตรงกับการแก้ปัญหาของท้องถิ่นที่แท้จริง บางโครงการยังขัดแย้งกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และประการสำคัญหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้ความสำคัญและความจำเป็นของการจัดทำโครงการ ประชาชนบางส่วนจึงเข้าใจผิดและถือว่ารัฐไม่ใช่จึงไม่ให้ความร่วมมือสนับสนุนงานพัฒนาในชนบท สำหรับครุซึ่งเป็นบุคลากรของรัฐที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชน ก็อาจไม่ได้รับการประสานงานจากหน่วยงานต่าง ๆ เท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมบูรณ์ บุญฤทธิ์ (2532 : 110) ที่ได้ศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทยากจน พบว่าปัญหา

ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานคือ การขาดการประสานงานที่ดี ไม่มีผู้รับผิดชอบในการประสานงาน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า หน่วยงานอื่นอาจจะมองว่า ครูมีหน้าที่สอนนักเรียนหรือจัดการศึกษาเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องรับรู้โครงการต่าง ๆ ก็ได้ บทบาทของครูที่จะร่วมสร้างความเข้าใจกับชุมชนให้ประชาชนสนใจงานพัฒนาจึงไม่ได้ปฏิบัติมากนัก

4. ครูไม่มีเวลาเพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชาชน นับว่าเป็นปัญหาการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้น เนื่องจากภารกิจของครูเอง จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ครูส่วนใหญ่มีชั่วโมงสอนสัปดาห์ละ 16 ชั่วโมงขึ้นไปร้อยละ 89.8 (ตาราง 6) ซึ่งแสดงว่า ครูในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่จะต้องอยู่ประจำในโรงเรียนเพื่อจัดการเรียนการสอน ส่วนเวลาที่เหลือก็ต้องปฏิบัติงานกิจกรรมนักเรียนและงานธุรการ การที่จะไปเยี่ยมเยียนพบปะประชาชนนั้นมีโอกาสน้อย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ปรัชชา แก้วภิรมย์ (2534 : 74) ที่พบว่า กิจกรรมที่เป็นปัญหาและครูปฏิบัติได้น้อยก็คือกิจกรรมการเยี่ยมบ้าน ทั้งนี้เพราะเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลานานอกจากงานสอน ทำให้ครูไม่มีเวลาที่จะดำเนินกิจกรรมนี้ได้ ประกอบกับภารกิจของครูมีมาก เช่น การเตรียมการสอน การเตรียมสื่อการสอนและอื่น ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิศราพร จันทร์พราว (2526 : 103) ซึ่งได้ศึกษาความคิดเห็นของครูผู้บริหารการศึกษาและผู้นำชุมชนเกี่ยวกับบทบาทและการปฏิบัติจริงของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท ในเขตการศึกษา 7 พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนประการหนึ่งของครู คือ มีชั่วโมงสอนมาก สละเวลาออกไปทำกิจกรรมได้น้อย ซึ่งจากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ภารกิจของครูดังกล่าว หากครูได้ปฏิบัติเต็มที่แล้วจะต้องใช้เวลาเกือบทั้งหมดในแต่ละวันที่เดียว ถ้าครูได้ลดภาระการสอนให้น้อยลง ก็น่าจะทำให้ครูมีเวลาทำงานอื่น ๆ หรือบริการชุมชนได้มากขึ้น ซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ มารศรี รัตนกัณฑ์ (2524 : ฉ) ที่ศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของตนในการพัฒนาชุมชน พบว่า ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นว่า การที่จะสามารถเข้าไปพัฒนาชุมชนให้ได้ผลเต็มทีนั้น ควรลดชั่วโมงสอนของครูให้น้อยลง เพื่อที่ครูจะได้มีเวลาช่วยเหลือพัฒนาสังคมภายนอกมากขึ้น และจากประสบการณ์ของผู้วิจัยเองที่เคยเป็นครูผู้สอนและเป็นผู้นำเทศการศึกษาระดับประถมศึกษา พบว่า ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่จะสอนประจำชั้นและสอนทุกวิชา โดยเฉพาะครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่งถึงชั้นประถมศึกษาปีที่สี่ และจะต้องรับผิดชอบนักเรียนในชั้นตลอดวัน ซึ่งรวมทั้งการจัดทำเอกสารธุรการชั้นด้วย และโรงเรียนจำนวนมากประสบปัญหาการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากครูผู้รับผิดชอบไม่มีเวลาดำเนินการได้เต็มที่ เช่น กิจกรรมสหกรณ์ร้านค้า งานอนามัยโรงเรียน กิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน เป็นต้น นอกจากภารกิจของครูตามหน้าที่ดังกล่าวแล้วก็มีปัญหาที่ครูไม่มีเวลาให้กับชุมชนมากนัก ซึ่งอาจเนื่องมาจากครูมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดี ครูส่วนหนึ่งจึงใช้เวลาออกราชการไปประกอบอาชีพส่วนตัว เช่น การทำสวน ค่าขาย เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โดม บุญค้อ (2533 : 145) ที่ศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาตามการรับรู้ของครูและคณะกรรมการหมู่บ้านในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนประถมศึกษาคือ ครูมีปัญหาในเรื่องเศรษฐกิจไม่ดี สวัสดิการต่าง ๆ ยังไม่ดีพอ ทำให้ขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมบูรณ์ บุญฤทธิ์ (2532 : 113) ที่พบข้อเสนอแนะของครูว่าควรมีการปรับปรุงสวัสดิการ เช่น ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าพาหนะ ในการออกปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนนอกเวลาราชการ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า นอกจากจะปรับปรุงในเรื่องสวัสดิการของครูแล้ว ปัญหาการขาดอัตรากำลังของครู ปัญหาครูไม่ครบชั้น ควรจะได้รับการแก้ไขด้วย เพื่อให้ครูได้ลดภาระใน

ชั้นเรียนลงบ้างซึ่งน่าจะทำให้ครู ได้มีเวลาบริการชุมชนได้มากขึ้น และผลงานการบริการชุมชนของครูที่น่าจะนำมาประกอบการพิจารณาความดีความชอบของครูด้วย

5. ครูขาดความรู้พิเศษที่จะสนับสนุนประชาชน จากการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า ความรู้พิเศษที่ครูมองเห็นว่าครูไม่สามารถช่วยเหลือประชาชนได้อย่างเต็มที่มีนั้นคือ ความรู้ในด้านการประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะอาชีพการเกษตรทั้งในด้านการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ แม้ว่าผู้ที่เป็นครูนั้นส่วนหนึ่งจะเคยผ่านการเรียนเกี่ยวกับการเกษตรมาบ้างในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาจากวิทยาลัยครู แต่เป็นระดับความรู้ที่ยังไม่เพียงพอกับความจำเป็นและความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ในกระบวนการผลิตที่มีการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเกษตรเพื่อเพิ่มปริมาณและคุณภาพในปัจจุบัน สภาพปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทนง คุ่มไข่น้ำ (2519 : 45) ซึ่งได้วิจัยเรื่องกิจกรรมและปัญหาในการดำเนินงานโรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินงานคือ ขาดครูสำหรับฝึกสอนวิชาอาชีพให้แก่ประชาชน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นันทา แววสง่า (2534 : 128) ซึ่งได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้บริหารและครูโรงเรียนประถมศึกษา ในการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ในเขตชนบทจังหวัดปัตตานี พบว่า ปัญหาของครูในการให้การศึกษาวินิจฉัยที่เหมาะสมกับท้องถิ่นเป็นปัญหามากที่สุด ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าอาจเนื่องมาจาก การที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้โรงเรียนประถมศึกษาดำเนินกิจกรรมในลักษณะของโรงเรียนชุมชน และกำหนดให้มีโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาเขตชนบทนั้นเป็นการให้ดำเนินการ โดยโรงเรียนมิได้เตรียมความพร้อมด้านบุคลากรมาก่อน ทำให้โรงเรียนไม่สามารถสนับสนุนชุมชนตามหลักการของโครงการ โรงเรียนส่วนใหญ่จึงประสบปัญหาการขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางวิชาชีพ นับว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่น่าจะทำให้โรงเรียนไม่ประสบความสำเร็จด้าน

การพัฒนาชุมชนได้เท่าที่ควร ปัญหาประเด็นนี้รัฐน่าจะแก้ปัญหาโดยให้การฝึกอบรมครูให้มีความรู้ความสามารถในระดับที่เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น พร้อมกับจัดงบประมาณสนับสนุนการปฏิบัติงานของครู โดยยึดผลการปฏิบัติงานเป็นหลัก ซึ่งนอกจากจะทำให้ครูมีขวัญและกำลังใจในการทำงานแล้ว ยังเป็นการพัฒนาคุณภาพของครูให้เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนได้มากขึ้นอีกด้วย

6. ครูไม่เข้าใจนโยบายและบทบาทในการพัฒนาชุมชนอย่างชัดเจน ปัญหาในประเด็นนี้ จากแบบสอบถามปลายเปิดประมวลได้ว่า ครูยังมีความเข้าใจว่าการพัฒนาชุมชนนั้น ควรเป็นหน้าที่ของพัฒนากรหรือหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่วนครูมีหน้าที่เพียงจัดการเรียนการสอนให้เด็กอ่านออกเขียนได้และมีความรู้อื่น ๆ ตามระดับชั้นที่ทำการสอน ส่วนงานด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะงานด้านความสัมพันธ์ชุมชนควรเป็นหน้าที่ของผู้บริหารเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ครูส่วนหนึ่งจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่มีได้เตรียมบุคคลออกสู่สังคมเพื่อไปประกอบอาชีพครูในชนบท การปฐมนิเทศครูบรรจุใหม่มิได้เน้นบทบาทของครูในการพัฒนาชนบท และส่วนตัวครูเองมิได้ชองงานอาชีพครูในชนบท แต่ทำงานอาชีพครูประถมศึกษาในชนบทเพราะ ไม่มีงานที่คิดว่า ผู้บริหารทุกระดับไม่ได้กำหนดแผนงานโครงการตลอดจนไม่มีการติดตามผลงาน ที่เป็นการพัฒนาชนบทอย่างจริงจัง ดังเช่น โอวาท สุทธนารักษ์ (2527 : 20) ได้แสดงความคิดเห็นว่าระบบราชการขาดกลไกที่จะตรวจสอบสภาพการทำงานให้มีประสิทธิภาพอย่างเพียงพอ ขาดการเหลียวแลและควบคุมต่อผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างอย่างจริงจัง และระบบราชการที่เป็นอยู่ ไม่ได้มีส่วนในการพัฒนาศักยภาพของผู้ปฏิบัติงานให้ได้รับการแสดงออกมาถึงสิ่งที่มีอยู่ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า น่าจะเป็นผลดีต่อการแก้ปัญหานั้น ในข้อนี้ หากว่า ได้มีการประชุมสัมมนาครูเพื่อทบทวนบทบาทของครู ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ครูปฏิบัติ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นใน 3 ประการ คือ